

РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ЕТАПУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ З УРАХУВАННЯМ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТА

У статті розглядається методика формування лексичної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл з урахуванням соціокультурного компоненту. Виділяються етапи формування лексичної компетенції на основі матеріалів соціокультурного змісту та наводяться приклади вправ

Кінець ХХ століття ознаменувався такою визначною подією, як об'єднання європейських країн у єдиний Європейський Союз, що призвело до зростання інтересу всього континенту до вивчення іноземної мови як засобу комунікації та взаємодії. Адаже сучасні школярі у майбутньому – це працівники інтернаціональних підприємств, які будуть застосовувати на практиці знання іноземної мови. З цим пов'язана необхідність виховувати у сучасних учнів почуття відкритості, толерантності, інтересу й поваги до культури інших народів, що надає вивченню іноземної мови важливого значення. А це, в свою чергу, висуває завдання вдосконалення технологій навчання, пошуку нових оптимальних методик, які дозволили б активізувати діяльність учнів на уроках іноземної мови.

Згідно з новою програмою з англійської мови для загальноосвітніх навчальних закладів (2001 р.), практичною метою навчання й вивчення іноземних мов є оволодіння іншомовним міжкультурним спілкуванням шляхом формування і розвитку міжкультурної комунікативної компетенції [1: 6]. Однією із складових міжкультурної комунікативної компетенції є мовна компетенція, а саме лексична компетенція, яка і є об'єктом нашого дослідження. У "Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти" лексичну компетенцію визначають як "знання і здатність використовувати мовний словниковий запас" [2: 110].

Вітчизняні і зарубіжні методисти, психологи, лінгвісти (Л.В. Щерба, Є.Д. Поливанов, В.А. Звєгінцев, Н.Г. Комлев, М. Уест, Е. Сепір, Б. Уорор, Е. Найда та ін.) не залишили без уваги проблему залежності мови від культури народу, що говорить цією мовою. Мова і культура нероздільні. У мові відбивається життя суспільства, вона є відображенням суспільної свідомості, реагує на зміни у всіх сферах суспільного життя і сама формується суспільством. Таким чином, не можна зрозуміти мову, коли не маєш уявлення про життя народу, який розмовляє цією мовою, а з іншого – необхідно вивчати мову народу, щоб зрозуміти, пізнати цей народ з етнічної, історичної та соціальної точки зору. Це означає, що на сучасному етапі важливо враховувати соціокультурний компонент під час формування лексичної компетенції учнів.

Психофізіологічною основою лексичної компетенції є лексична навичка, під якою ми розуміємо "факт при звичаєності до певної дії, яка завдяки цьому виконується автоматизовано, без істотної участі свідомості в її регулюванні" [3: 61]. Таким чином, лексична навичка забезпечує швидке оперування словесним матеріалом у процесі спілкування іноземною мовою.

Проблема формування лексичної навички розглядалась у межах традиційної методики, інтенсивної методики, комунікативної методики, пропонувалися різні способи презентації лексичних одиниць, досліджувались проблеми відбору лексики для різних етапів навчання (Беляєв Б.В., 1965, Ніколаєв Н.В., 1966, Рогова Г.В., 1968, Пассов Є.І., 1985, Коростельов В.С., 1990 та ін.). Однак, у зв'язку з вимогами нової програми, навчання лексики повинно відбуватися з урахуванням соціокультурного та соціолінгвістичного компонента, щоб забезпечити формування соціолінгвістичної компетенції учнів.

Як відомо, соціокультурна компетенція складається з країнознавчої компетенції (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій, звичаїв країни) та лінгвокраїнознавчої компетенції, котра передбачає оволодіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести, що супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування.

Як було зазначено вище, центральною ланкою у формуванні лексичної компетенції є формування лексичних навичок. Навички формуються поетапно. Щодо кількості етапів формування навички існують різні точки зору. Найбільш доцільним нам здається виділення трьох основних етапів формування лексичної навички (за основу беремо класифікацію, запропоновану професором С.Ф. Шатиловим). Виходячи з психологічної характеристики дій учня – рецепції, репродукування і продукування; з обсягу висловлюваних (рівень фрази / речення, понадфразової єдності), що сприймає, репродукує або продукує учень; з якості навички, яку слід сформувати на певному етапі, та характеру дій учнів з новим лексичним матеріалом, визначимо мету кожного етапу та відповідно до неї – типи вправ з урахуванням соціокультурного компонента.

Таблиця 1.

Етапи формування лексичної навички з урахуванням соціокультурного компонента

	Етапи	Мета	Вправи
I етап	Орієнтовно-підготовчий	Семантизація та первинне закріплення лексичних одиниць соціокультурного змісту	Рецептивно-репродуктивні комунікативні
II етап	Стереотипно-	Автоматизація лексичних	Репродуктивно-продуктивні

	ситуативний	одиниць соціокультурного змісту	умовно-комунікативні
III етап	Варіююче-ситуативний	Самостійне використання лексичних одиниць соціокультурного змісту в мовленні	Продуктивні комунікативні

Орієнтовно-підготовчий етап – дуже важливий етап у формуванні лексичної компетенції учнів. Мета етапу – семантизувати і первинно закріпити лексичний матеріал соціокультурного змісту. Цей етап включає в себе:

- 1) пред'явлення лексичної одиниці соціокультурного спрямування (ознайомлення з її звуковою та графічною формою);
- 2) семантизацію лексичної одиниці;
- 3) демонстрацію вживання лексичної одиниці соціокультурного змісту в сполученнях з іншими лексичними одиницями.

Враховуючи особливості лінгвокраїнознавчого мінімуму, важливим завданням постає питання розробки принципів відбору мовного матеріалу та прийомів його презентації і семантизації. Так, у процесі семантизації лексичних одиниць повинні розкриватись як їх лексичні поняття, так і їх функціональні показники. З урахуванням цього оптимальними способами семантизації вважається коментар (одиничний, системний або комплексний) або колажування, яке дозволяє розкрити ключове поняття через поняття-супутники, що складають його оточення. На цьому етапі пропонуються рецептивно-репродуктивні вправи. Наведемо приклад.

Обладнання: картки із зображенням різних жестів та їх значення.

Завдання: Look at the hand-out and decide what each gesture means..

Хід виконання: Учні повинні визначити, що означає кожний окремий жест.

На стереотипно-ситуативному етапі – етапі автоматизації дій учнів з новими лексичними одиницями – рекомендується використання репродуктивних і продуктивних вправ, які передбачають використання лексичних структур соціокультурного змісту у процесі комунікації. Необхідне широке використання різноманітних опор: малюнків, карток, діалогів, таблиць, аудіо записів, відеофрагментів. Пропонуємо приклад таких вправ.

Обладнання: картка для кожного учня.

Завдання: Here is the column of proverbs often used in the English-speaking countries. In the next column write the cultural value that you think the proverbs teach. In the third column write the proverbs from our culture which express the same values.

Хід виконання: Учні читають прислів'я і заповнюють картку, вказуючи, що виражає кожне прислів'я, та добирають українське прислів'я з таким самим значенням.

Третій етап, варіююче-ситуативний, – це творчий етап, заключний етап формування лексичної компетенції. Важливість його полягає в тому, що навички користування лексичним матеріалом переростають в уміння самостійно використовувати лексичні одиниці соціокультурного змісту в різноманітних видах мовленнєвої діяльності. На цьому етапі рекомендуються вправи на продуктивне мовлення, які передбачають самостійне вживання лексичних одиниць соціокультурного спрямування у реченні, надфразовій єдності, мікродіалозі, тобто вправи у невідготовленому мовленні. Наведемо приклад.

Обладнання: відеозапис, який містить певні культурні риси, такі, як народний танок, сімейний сніданок, обід на День подяки, тощо.

Завдання: You are going to watch a video fragment, but there is no soundtrack. You will have to write the script.

Хід виконання: Учні поділяються на групи. Відеофрагмент демонструється 1 раз. Потім кожна група пише свій сценарій. Фрагмент демонструють кілька разів, і кожна група по черзі озвучує його. Після цього учні переглядають озвучений відеофрагмент, щоб порівняти зі своїми варіантами, дають оцінку.

Таким чином, ми вважаємо, що врахування соціокультурного компонента є необхідним при формуванні лексичної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл, оскільки він допомагає сформувати не лише лексичну, а й комунікативну компетенцію. Соціокультурний компонент сприяє формуванню в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що і носії мови, і досягати таким чином повноцінної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова / За ред. П.О. Бега. – К.: Шкільний світ, 2001. – 43 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. редактор укр. видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Сиваєва Н.П., Темченко Л.В. Формирование лексической компетенции учащихся общеобразовательных школ с учётом социокультурного компонента.

В статье рассматривается методика формирования лексической компетенции учащихся старших классов общеобразовательных школ с учётом социокультурного компонента. Выделяются этапы формирования лек-

сической компетенции на основе материалов социокультурного содержания, приводятся примеры упражнений.

Sivayeva N.P., Temchenko L.V. The formation of lexical competence of the senior pupils of the secondary schools with the help of socio-cultural component.

The article deals with the methodology of the formation of lexical competence of the senior pupils of secondary schools with the help of socio-cultural component. The stages of the formation of lexical competence on the basis of socio-cultural material and the examples of exercises are given.